

Nr 42

Kunzl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m.; given Stockholms slott den 16 januari 1959.

Kunzl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att *dels* antaga härvid fogade förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond, *dels ock* bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

Ändringar föreslås i 6 § kyrkofondslagen för att möjliggöra *dels* att ersättning för vissa kostnader i samband med provpredikan må bestridas ur kyrkofonden, *dels* att medel ur kyrkofonden kan ställas till vederbörande statsdepartements förfogande för anlåtande av biträde vid handläggning icke blott av boställsärenden och vad därmed äger samband utan jämväl av andra kyrkliga ärenden.

En tillfällig höjning av kyrkofondsanslaget till extra utgifter föreslås med hänsyn till kostnaderna för viss representation.

Förslag framlägges rörande den kyrkliga verksamheten bland den lapsk- och finsktalande befolkningen, främst innebärande inrättandet av en särskild tjänst som kyrkoherde för samer.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 30 augusti 1932
(nr 404) om kyrkofond

Härigenom förordnas, att 6 § lagen den 30 augusti 1932 om kyrkofond¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

Gällande lydelse:

6 §.

Enligt vad — — — Luleå stift.
Ytterligare skola — — — kyrko-
fonden utgöras:

1) Kostnad för — — — annan
ordning;

2) kostnad för — — — för prä-
ster;

2 a) annan kostnad, — — — av-
sedda präster;

3) bidrag, som — — — åt döv-
stumma;

4) kostnad, som — — — äger
tillämpning;

5) kostnad, enligt — — — åt
församlingspräster;

6) anslag, som Konungen och
riksdagen finna skäligen ställa till ve-
derbörande statsdepartements för-
fogande för anlitanande av biträde
vid handläggning av *boställsären-
den och vad därmed äger samband*;

7) kostnad för — — — till kyr-
kofonden;

8) belopp, som — — — avlö-
ningen bidraga;

9) anslag till — — — kyrkligt
ändamål.

Föreslagen lydelse:

6 §.

Enligt vad — — — Luleå stift.
Ytterligare skola — — — kyrko-
fonden utgöras:

1) Kostnad för — — — annan
ordning;

2) kostnad för — — — för prä-
ster;

2 a) annan kostnad, — — — av-
sedda präster;

2 b) kostnad för ersättningar och
traktamenten åt provpredikanter
enligt vad därom särskilt stadgas;

3) bidrag, som — — — åt döv-
stumma;

4) kostnad, som — — — äger
tillämpning;

5) kostnad, enligt — — — åt
församlingspräster;

6) anslag, som Konungen och
riksdagen finna skäligen ställa till ve-
derbörande statsdepartements för-
fogande för anlitanande av biträde
vid handläggning av *kyrkliga ären-
den*;

7) kostnad för — — — till kyr-
kofonden;

8) belopp, som — — — avlö-
ningen bidraga;

9) anslag till — — — kyrkligt
ändamål.

Denna lag träder i kraft den 1
juli 1959; dock skall vad i 6 § andra
stycket under 2 b) sägs gälla även
kostnad som uppkommit före
nämnda dag.

¹ Senaste lydelse av 6 §, se 1955:108.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
16 januari 1959.*

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för finans- och civildepartementen *vissa frågor om anslag ur kyrkofonden m. m.* samt anför därvid följande.

1. Ändringar i 6 § lagen om kyrkofond.

I propositionen 1957: 152 med förslag till lag om prästval m. m. behandlade dåvarande departementschefen bland annat även frågan om ersättning till provpredikant för hans kostnader i samband med avläggande av prov.

Prästvalskommittén hade föreslagit, att provpredikant skulle få rese- kostnadsersättning och traktamente ur kyrkofonden enligt rese- och traktamentsklass B. Behövde han åtnjuta tjänstledighet för att fullgöra prov, skulle han vidkännas s. k. C-avdrag å lönen, d. v. s. avstå hela lönen, och härför få ersättning ur kyrkofonden. Avlades prov av någon, som ej vore underkastad prästlöneordningen, skulle frågan om löneersättning prövas enligt kommittékungörelsens grunder. För provpredikant, som vore bosatt utom riket, skulle Kungl. Maj:t efter särskild framställning avgöra i vad mån någon ersättning skulle utgå.

Kommittén hade även framlagt förslag till ändrad lydelse av 6 § lagen om kyrkofond, innebärande att ur kyrkofonden finge bestridas kostnad för ersättningar och traktamenten åt provpredikanter enligt vad därom särskilt stadgades.

Vid remissbehandlingen hade kommitténs förslag vunnit nästan allmän tillslutning.

Departementschefen fann kommitténs förslag i allt väsentligt godtagbara men ansåg, att frågan om löneersättning till präst, som ej vore underkastad prästlöneordningen, borde fritt prövas av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Det borde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser rörande ordningen för prövning och utbetalning av ersättning. Beträffande ändringen i 6 § kyrkofondslagen uttalade departementschefen, att spörsmålet härom syntes lämpligen böra anstå till ett senare sammanhang.

Sedan riksdagen bifallit propositionen, har Kungl. Maj:t meddelat be-

stämmelser om ersättning åt provpredikant i 23 § stadgan om prästval (SFS 1958: 261). Denna stadga har — liksom prästvalslagen — trätt i kraft den 1 juli 1958.

Den av prästvalskommittén föreslagna ändringen av 6 § kyrkofondslagen synes nu böra genomföras. Bestämmelsen bör därvid genom en övergångsbestämmelse göras tillämplig å de ersättningar, som utgått efter prästvalslagens ikraftträdande.

Jämlikt 6 § andra stycket punkt 6) lagen om kyrkofond skall ur kyrkofonden utgå »anslag, som Konungen och riksdagen finna skäligt ställa till vederbörande statsdepartements förfogande för anlitande av biträde vid handläggning av boställsärenden och vad därmed äger samband». Denna bestämmelse tillkom på initiativ av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet (1932: 8, s. 14) vid riksdagens behandling av propositionen 1932: 187 med förslag till ecklesiastik boställsordning m. m. Anslaget, vilket alltsedan budgetåret 1953/54 utgått med högst 25 000 kronor för år, har utnyttjats till bestridande av kostnaderna för särskilda experter, som anlåtats bland annat dels för utredningar rörande det ecklesiastika arrendeväsendet och dels i samband med genomförandet av prästlöne- och kyrkomusikerreformerna.

Inom ecklesiastikdepartementet torde det under nästkommande budgetår bli nödvändigt att för handläggningen av med pastoratsregleringen sammanhängande frågor anlita särskild expertis. Även vissa andra kyrkliga frågor, som icke avser boställsärenden men likväl har samband med kyrkofonden och dess ändamål, påkallar från tid till annan anlitande av särskild arbetskraft inom departementet. Kostnaderna härför bör med hänsyn till ärendenas art bestridas ur kyrkofonden. För att möjliggöra detta fordras emellertid en utvidgning av bestämmelsen i den nyss citerade punkten 6) till att avse även andra kyrkliga ärenden än boställsärenden och vad därmed äger samband. Härvid torde även ett något ökat anslag böra stå till förfogande. Jag föreslår därför, att den årliga anslagsramen höjes med 15 000 kronor till 40 000 kronor.

Inom ecklesiastikdepartementet har uppgjorts förslag till lag om de ändringar i 6 § kyrkofondslagen, som föranledes av vad jag här förordat.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) antaga förutnämnda inom ecklesiastikdepartementet upprättade förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond;

b) medgiva, att för anlitande av biträde vid handläggningen inom vederbörande statsdepartement av kyrkliga ärenden må från och med den 1 juli 1959 tills vidare, enligt Kungl. Maj:ts beprövande, ur kyrkofonden utgå högst 40 000 kronor för år.

2. Anslag till extra utgifter.

Jämlikt 6 § andra stycket punkt 9) lagen om kyrkofond skall ur kyrkofonden utgöras »anslag till extra utgifter med ett av Konungen och riksdagen bestämt belopp för år, vilket efter Konungens bestämmande må användas till bestridande av kostnad för härförut i denna paragraf icke särskilt angivet kyrkligt ändamål». Nämnda anslag utgör för det kyrkliga området en motsvarighet till de anslag under riksstatens särskilda huvudtitlar, som avser extra utgifter.

Förevarande anslag höjdes från och med budgetåret 1949/50 med 25 000 kronor till 50 000 kronor. Med bifall till en i propositionen 1954: 57 gjord framställning medgav riksdagen, att anslaget för budgetåret 1954/55 tillfälligt höjdes med 20 000 kronor för beviljande av ett bidrag å sistnämnda belopp till Lutherska världsförbundets svenska sektion för bestridande av dess medlemsavgift till förbundet. I propositionen 1955: 61 hemställdes, att extrautgiftsanslaget med hänsyn till berörda bidrag måtte få tills vidare från och med budgetåret 1955/56 utgå med högst 70 000 kronor. Riksdagen biföll denna hemställan. Sedan riksdagen jämväl bifallit en i proposition 1957: 23 gjord framställning om höjning av anslaget med 20 000 kronor för att dels möjliggöra, att bidraget till Lutherska världsförbundets svenska sektion höjdes med 10 000 kronor till 30 000 kronor, dels täcka det större behovet av medel för resebidrag samt anslag och understöd till olika former av kyrklig verksamhet, för vilka andra medel icke står till förfogande, utgår anslaget till extra utgifter för närvarande med 90 000 kronor för budgetår.

I skrivelse den 25 september 1958 anhåller *Lutherska världsförbundets svenska sektion* att bidraget till sektionen höjes till 40 000 kronor för bestridande av den svenska medlemsavgiften till världsförbundet och de starkt stegrade administrationskostnaderna i Sverige.

Utrikesdepartementet har med skrivelse den 2 december 1958 till eklestiastikdepartementet överlämnat en till svenska beskickningen i Washington inkommen inbjudan från den *evangelisk-lutherska Augustana-kyrkan* i Förenta Staterna att sända tre representanter från Sverige att delta i de högtidligheter, varmed nämnda kyrka i juni 1960 avser att fira sitt hundraårsjubileum.

Departementschefen. När bidraget till Lutherska världsförbundets svenska sektion från och med den 1 juli 1957 höjdes till 30 000 kronor, motive-rades detta med den höjda årsavgiften till världsförbundet. Denna har sedan dess varit oförändrad. Jag finner ej skäl tillstyrka någon ytterligare höjning av ifrågavarande bidrag.

Den evangelisk-lutherska Augustana-kyrkans grundare kom från Sverige och alltjämt är många av dess medlemmar svenskättlingar. Jag anser det därför betydelsefullt, att Sverige låter sig representera vid denna kyrkas

hundraårsjubileum. Då, såsom framgår av den nyss lämnade redogörelsen, anslaget ur kyrkofonden till extra utgifter till stor del måste anlitas för vissa årliga fasta utgifter, kan kostnaderna för Sveriges representation vid nämnda jubileum icke bestridas inom ramen för nuvarande anslagsbelopp utan att detta återverkar på bidragen till annan kyrklig verksamhet, som sedan gammalt får reguljära bidrag från anslaget. För att den önskvärda representationen skall möjliggöras föreslår jag därför, att anslaget till extra utgifter för budgetåret 1959/60 tillfälligt förstärkes. Kungl. Maj:t torde sålunda för de med anslaget avsedda ändamålen under budgetåret 1959/60 böra få disponera ett sammanlagt belopp av högst 105 000 kronor.

Enligt beslut av 1957 års höstriksdag (Rskr 388; SU 175, s. 17) skall en representant för varje stift — präst eller lekman — utses att vid handläggningen hos kammarkollegiet av ärendena rörande vederbörande stift i samband med reformen av den territoriella pastoratsindelningen företräda de lokala intressena. Ersättning till ifrågavarande stiftsrepresentanter torde lämpligen böra utgå enligt i kommittékungörelsen stadgade grunder samt till erforderligt belopp få bestridas ur kyrkofonden.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) medgiva, att jämlikt 6 § andra stycket 9) lagen om kyrkofond må ur kyrkofonden till extra utgifter under budgetåret 1959/60 utgå 105 000 kronor;
- b) medgiva, att därutöver ersättning till stiftsrepresentanter vid handläggningen hos kammarkollegiet av ärenden i samband med reformen av den territoriella pastoratsindelningen må bestridas ur kyrkofonden.

3. Den kyrkliga verksamheten bland den lapsk- och finsktalande befolkningen.

1953 års kyrkomöte anhöll i skrivelse (nr 18) i anledning av en inom kyrkomötet väckt motion (nr 66), att Kungl. Maj:t, med beaktande av de i motionen angivna synpunkterna, måtte låta verkställa utredning rörande lapska språkets användning i kyrkans verksamhet och rörande därmed sammanhängande spörsmål samt utfärda sådana mot de nutida förhållandenas krav svarande bestämmelser, som av utredningen kunde föranledas. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 27 juli 1954 tillkallades biskopen Bengt Jonzon att såsom sakkunnig inom ecklesiastikdepartementet biträda med översyn av i reglementet för lappmarks ecklesiastikverk och i övrigt meddelade särskilda bestämmelser rörande den kyrkliga verksamheten bland den lapsk- och finsktalande befolkningen inom Härnösands och Luleå stift.

Den sakkunnige har den 21 april 1958 avgivit betänkande i ämnet. Däri framförda förslag har på en punkt behandlats vid anmälan i årets statsverksproposition av anslaget till Stipendier för utbildande av präster, förtrogna med finska och lapska språken. För utredningens förslag i övrigt redogöres i det följande.

Utredningen

Reglementet den 31 januari 1896 (nr 3) för lappmarks ecklesiastikverk äger tillämpning på samtliga församlingar inom Lappland samt Frostvikens, Offerdals, Undersåkers och Kalls församlingar i Jämtland. Av reglementet är §§ 1—5, 9, 12, 13 samt 55—60 alltså formellt gällande, ehuru de i mycket är föråldrade. Av särskilt intresse i detta sammanhang är emellertid föreskriften i 9 § att för behörighet att uppföras på förslag eller utnämnas till prästerlig tjänst i församling, där finska eller lapska språket till gudstjänstligt bruk förekommer, den sökande skall genom intyg, som utfärdats av därtill kompetent prästman eller annan fullt lämplig person, styrka, att han äger erforderlig kunskap i det av dessa språk, som i församlingen användes. Om tjänst sökes i församling, där både lapska och finska språken förekommer, bör liknande betyg om kännedom åtminstone i det finska språket företes.

I kungörelsen den 25 april 1902 (nr 39) angående villkor för erhållande av prästerlig tjänstebefattning inom Norrbottens läns finsktalande församlingar stadgas, att för behörighet att uppföras på förslag till prästerlig tjänst i församling inom Norrbottens län, där finska språket till gudstjänstligt bruk förekommer men på vilken reglementet för lappmarks ecklesiastikverk ej äger tillämpning, sökande skall genom intyg, som utfärdats av därtill kompetent prästman eller annan fullt lämplig person, styrka, att han äger erforderlig kunskap i nämnda språk.

I 31 § prästlönerreglementet meddelas föreskrifter rörande språktillägg till präst inom Härnösands och Luleå stift, som håller gudstjänst eller utför annan förrättning jämväl på finska eller lapska språket eller på båda dessa språk. Närmare bestämmelser härom har meddelats av Kungl. Maj:t den 19 juli 1957.

Slutligen har i Kungl. Maj:ts beslut den 12 augusti 1921 och den 17 april 1953 meddelats bestämmelser om ersättning till kyrkoherden i Karesuando pastorat för de resor han företager i syfte att med själavård och prästerliga förrättningar betjäna pastoratets lappar under deras flyttningar till och från platser utom pastoratet. Ifrågavarande ersättning utgår för närvarande ur kyrkofonden med högst 1 800 kronor för år räknat.

Enligt folkräkningen den 31 december 1945 utgjorde den lapsktalande befolkningen i riket 5 278 personer, varav inom Norrbottens län 3 880, inom Västerbottens län 670 och inom Jämtlands län (jämte Idre socken i Kopparbergs län) 667. I Arvidsjaur, Malå, vissa delar av Arjeplog samt i Västerbotten och Jämtland talas sydlapska dialekter. Från och med Arjeplog norrut talas centrallapska idiom, vilka ej skiljer sig mer från varandra än att de kan behäskas av en person.

Beträffande lapska språkets nuvarande användning i den kyrkliga verksamheten påpekar utredningsmannen, att genom anförda bestämmelse i reglementet för Lappmarks ecklesiastikverk kunskap i lapska språket ej föreskrives som behörighetsvillkor för prästerlig tjänst i alla de församlingar,

där lapska språket till gudstjänstligt bruk användes. Förekommer inom församling såväl finska som lapska språket till sådant bruk, har man nämligen ej som behörighetsvillkor föreskrivit kunskap i båda språken utan givit finska språket företräde på så sätt, att åtminstone kunskap i detta språk skall styrkas. De församlingar det här gäller är Gällivare, Jukkasjärvi, Vittangi och Karesuando i Lappmarkens tredje kontrakt. Mer än hälften av de lapsktalande i Norrbottens län bor inom dessa församlingar. Det kan därför förefalla egendomligt, att icke kunskap i lapska språket där föreskrivits som behörighetsvillkor för prästerlig tjänst. Man måste emellertid hålla i minnet, att dessa församlingar inom sig rymt och fortfarande rymmer en betydande finsktalande befolkning. Genom att samernas familjer under vintertid vistats i skogslandet hos denna finsktalande befolkning, har de av ålder varit såväl lapsk- som finsktalande. Gudstjänstspråket har här också av gammalt jämte svenska varit till övervägande del finska. Emellertid har en förändring på senare tid börjat ske genom att samerna alltmer övergår till halvnomadism och familjerna blir bofasta på höst- och vårvistena fjärran från den finsktalande befolkningen. En följd härav blir, att kunnigheten i finska språket avtager. Barnen lär sig endast lapska, tills de börjar i nomadskolan, där de lär sig svenska, som dock endast blir ett inlärt språk. Deras modersmål förblir lapska. En följd av denna utveckling är att i dessa trakter lapska språkets betydelse för kyrkans verksamhet bland samerna, långt ifrån att försvagas, i stället ökar. Utan tvekan måste på grund av den här antydda utvecklingen lapska språket få en ökad användning inom den kyrkliga verksamheten bland samerna i det finskspråkiga området, och frågan härom bör därför uppmärksammas. Det i § 9 av reglementet för lappmarks ecklesiastikverk stadgade kravet på kunnighet i lapska språket för behörighet till prästerlig tjänst upprätthålles numera endast beträffande kyrkoherdetjänsten i Jokkmokks pastorat, men lapska språket användes i större eller mindre omfattning i den kyrkliga verksamheten inom Arjeplog, Jokkmokk, Gällivare, Jukkasjärvi, Vittangi och Karesuando. Möjligen kan också Arvidsjaur räknas dit. Utvecklingen har emellertid på de flesta håll gått därhän, att det kommit på de av svenska missionssällskapet anställda nomadpredikanternas och ej på prästernas lott att hålla gudstjänster för samerna på deras modersmål. Den egentliga orsaken till utvecklingen är förvisso icke att samernas användning av lapska språket avtagit utan att prästerna i allmänhet ej behärskat språket.

När det gäller ordningen för kyrkans framtida verksamhet bland den lapsktalande befolkningen, erinras inledningsvis om att en ny lapsk psalmbok enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande nu har tryckts. I den skrivelse, som föranlett Kungl. Maj:ts beslut, säger domkapitlet i Luleå om förevarande fråga: »Mellan fem- och sextusen av Sveriges samer ha lapska som hemspråk. De flesta förstå också svenska och göra sig förstådda på detta språk, många utan större svårighet. Svenskan är likväl ett främmande, i skolan inlärt språk. Lika litet som svenskar, som någorlunda förstå tyska eller engelska, skulle finna det tillfredsställande att för gudstjänster, själavård och kyrkliga förrättningar i sitt eget land vara hänvisade till dessa språk, är det rimligt att i sådant sammanhang hänvisa den lapsktalande befolkningen till ett annat tungomål än dess eget».

Utredningsmannen utgår från den principen såsom självklar, att envar så långt möjligt bör äga tillgång till gudstjänst och själavård på sitt mo-

dersmål. Det framstår då såsom klart, att samerna i Jokkmokk och Arjeplog bör ha möjlighet att betjänas av präst, som behärskar lapska språket, liksom också, att inom de församlingar i det finsktalande området, å vilka reglementet för lappmarks ecklesiastikverk äger tillämpning, lapska språket bör få ökad användning, något som samerna själva önskar. Således bör även samerna i Gällivare, Jukkasjärvi, Vittangi och Karesuando ha tillgång till lapsktalande präst. Riktigt och önskvärt vore, att även de lapsktalande på sydlapskt område finge tillgång till gudstjänst och förrättningar m. m. på sitt modersmål. Frågan är då hur dessa önskemål bäst skall tillgodoses.

Den nu för Jokkmokks pastorat tillämpade ordningen, att kunskap i lapska upprätthålles såsom behörighetsvillkor för kyrkoherdetjänsten i pastoratet, har förvisso sina fördelar men också så pass betydande olägenheter och svårigheter, att den icke kan förordas. Först och främst måste det bli svårt att få tillräckligt antal lapsktalande präster till tjänsterna. I synnerhet skulle detta bli fallet i det finsktalande området, där kunnighet i finska språket även måste uppställas som behörighetsvillkor. I varje fall skulle antalet sökande bli så ringa, att tre behöriga sökande på kyrkoherdeförslaget bleve rent undantagsfall. Det kan ej anses rimligt att i dessa församlingar, där den svensk- och finskspråkiga befolkningen dock utgör en överväldigande majoritet, man ej skall få välja sin kyrkoherde från ett fulltaligt förslag. Ordningen kan, såsom vid senaste kyrkoherdetillsättning i Jokkmokk, leda till olyckliga slitningar mellan den lapska och den svenska befolkningen i församlingen. Ej heller synes det lämpligt att föreskriva kunskap i lapska som behörighetsvillkor för någon annan av de prästerliga tjänsterna i församlingen.

Frågan skulle i stället bäst lösas genom att en eller eventuellt två präster särskilt anställdes för religionsvården bland samerna. En sådan präst skulle ej vara anställd i något särskilt pastorat utan ha ett betydligt större område att betjäna, varför kostnaderna för hans avlöningsförmåner borde utgå ur kyrkofonden. På grund av tjänstens vikt och de särskilda kvalifikationer den kräver och för att undvika alltför täta byten synes det nödvändigt och rätt, att innehavaren erhåller kyrkoherdes tjänsteställning.

Den tänkta anordningen med en eller eventuellt två kyrkoherdar för samer skulle utan tvekan medföra betydande fördelar.

Man skulle säkerligen få verkligt kunniga lapsktalande präster, som kunde förväntas ge sin tid och kraft för många år åt samerna. Då det under alla omständigheter torde bli rätt få präster, som ägnar sig åt det lapska språket, är det så mycket angelägnare, att de som gör detta får så vidsträckt användning som möjligt för sina kunskaper i lapska och sina lapska intressen. En präst, som helt får ägna sig åt arbete bland samerna och därtill blott i ringa mån är betungad med expeditionsgöromål, kan få tid och möjlighet att också ägna sig åt behövlig litterär verksamhet av kyrklig kulturell art för samerna såväl på lapska som på svenska. Det torde ge sig självt, att han i sitt arbete kommer att bliva ett stöd för samernas egna kulturella och sociala strävanden. Framför allt kommer anordningen att medföra, att den pastorala verksamheten bland samerna blir betydligt intensivare. Vidare får en präst med ifrågakommande uppgift anledning att uppsöka samerna i trakter och församlingar, där de är så få, att det ej kan ifrågakomma att lapska regelmässigt skulle användas i församlingslivet, eller där de icke är hemmahörande utan blott vintertid vistas med renhjord-

darna, i vissa fall i rent svensk bygd. Hans ställning och erfarenhet kommer att bereda honom möjlighet att i sådana trakter, liksom också i vidare kretsar skapa förståelse och respekt för samerna och deras problem och att främja en sund och positiv utveckling av förhållandet mellan samer och bofasta och överhuvud mellan svenskar och samer.

Det kan icke bestridas, att förslaget förverkligande också kan komma att medföra vissa nackdelar. Sålunda kommer den nye befattningshavarens verksamhet att ingripa på det ordinarie församlingsarbetets område, vilket kan medföra ömtåliga problem. Sådana torde emellertid kunna förebyggas genom att en så klar och genomtänkt instruktion som möjligt uppgöres för befattningshavaren. Det skulle vidare vara olyckligt, om reformen skulle hos församlingsprästerskapet framkalla den föreställningen, att det är likgiltigt, om församlingsprästerna kan lapska eller ej. Det måste därför slås fast, att det även med den nya ordningen är av stort intresse att församlingens präster lär sig lapska, där lapsktalande samer finnes. Man kan också hoppas, att tillkomsten av kyrkoherde för samer kan uppmuntra en del präster att lära sig lapska för att meritera sig till tjänsten.

Med hänsyn till den lapsktalande befolkningens vidsträckta geografiska spridning kan ifrågasättas om ej två befattningshavare skulle få fullt arbete med ifrågavarande uppgifter. Man får beakta, att tjänsten med sina många långa och strapatsrika resor måste bli tung för innehavaren. Med hänsyn till att det är en tjänst av helt ny art och att man därför ej så noggrant kan beräkna den arbetsbörda, som blir förknippad med densamma, anser emellertid utredningsmannen, om ock med stor tvekan, att man för närvarande bör inskränka sig till allenast en befattning samt att utvecklingen får visa, om behov av ytterligare en tjänst kan föreligga. Av samma orsak anser han också, att tjänsten i varje fall till en början ej bör inrättas som ordinarie utan som extra ordinarie. En fördel med detta kan också vara, att ordinarie komminister, som måhända känner sig tveksam, om han bör söka den oprövade nya tjänsten, lättare gör detta, om han vet med sig, att han efter någon provotid kan återgå till sin ordinarie tjänst.

Tjänstinnehavaren synes i sin verksamhet och allt övrigt böra vara underställd domkapitlet i Luleå, enär inemot 87 procent av den lapsktalande befolkningen tillhör Luleå stift. Självfallet bör dock detta domkapitel vad angår tjänstgöring, som kommer att beröra Härnösands eller Västerås stift, samråda med därvarande domkapitel.

Beträffande löneställningen föreslås att tjänsten placeras i lönegraden Ae 23. Lägre lönegrad bör under inga omständigheter förekomma, då det icke finnes någon kyrkoherdetjänst i Luleå stift, som är placerad lägre. Den tunga tjänsten och behovet av att till densamma få en väl kvalificerad kraft måste också anses tala för minst denna löneställning. Å andra sidan bör betänkas, att tjänsten blir strapatsrik och att det därför är önskvärt, att tjänsteinnehavaren icke stannar vid den till alltför framskriden ålder, varför han bör ha möjligheter att söka sig till annan högre kyrkoherdetjänst att sluta på.

Det torde vara självklart, att prästlöneordningen och därmed också pensionsordningarna för präster bör bli tillämpliga å tjänstinnehavaren. Jämlikt 6 § andra stycket 1) och 2 a) lagen om kyrkofond kommer då också kostnaderna för tjänstinnehavarens löneförmåner m. m. att utgå ur kyrkofonden.

I avbidan på att frågan om reseersättning till prästerna blir slutgiltigt

löst bör provisoriska bestämmelser rörande reseersättning åt kyrkoherden för samer också fastställas. Då han i organisatoriskt avseende närmast är att jämföra med stifts- och kontraktsadjunkterna, synes det lämpligast, att bestämmelserna rörande reseersättning åt dessa adjunkter i Luleå stift även tillämpas å honom. För stifts- och kontraktsadjunkterna inom stiftet har för 1957/58 som ersättning för resor i tjänsten beräknats i genomsnitt cirka 6 000 kronor. Med hänsyn till att kyrkoherden för samer får ett vida större distrikt, synes beloppet böra sättas till förslagsvis 7 000 kronor.

Stifts- och kontraktsadjunkterna beredes numera ersättning för utgifter i tjänsten för skriv- och kontorsmateriel samt telefon. För detta ändamål disponerar domkapitlet i Luleå vissa medel ur kyrkofonden. Även kyrkoherden för samer bör beredas ersättning för utgifter till expenser och tjänstetelefon. Ersättningens storlek torde tills vidare lämpligen kunna beräknas till högst 400 kronor.

Det synes lämpligast, att nu nämnda ersättningar inräknas i de belopp, som domkapitlet i Luleå för varje budgetår medgives disponera till reseersättningar åt stifts- och kontraktsadjunkter och till ersättning för dessas utgifter för expenser och telefon, samt att dispositionen även får avse ersättning enligt samma grunder till kyrkoherden för samer för dennes utgifter av ifrågavarande slag. Det är också nödvändigt, att kyrkoherden för samer tillerkännes tjänstebrevsrätt.

Norrbottens läns finskspråkiga eller tvåspråkiga befolkning med finska som hemspråk uppgår enligt utredningen till omkring 40 000 personer. För att kyrkan skall kunna betjäna denna befolkning på finskt språk behöver Luleå stift över 30 präster kunniga i finska. Den hittillsvarande ordningen för att tillgodose detta krav synes enligt utredningsmannen under alla år ha fungerat tillfredsställande. Hittillsvarande i 9 § reglementet för lappmarks ecklesiastikverk och i förutnämnda kungörelse 1902:39 meddelade bestämmelser angående krav på kunskaper i finska för behörighet till vissa prästtjänster föreslås nu sammanförda i en särskild kungörelse. Därvid torde i enlighet med av domkapitlet tillämpad praxis icke finska språkets förekomst vid gudstjänster inom församlingen utan dess användning i vederbörande tjänstinnehavares verksamhet böra vara avgörande för om behörighetsvillkoret skall uppställas eller ej. Villkoret torde vidare böra gälla såväl för uppförande på förslag som för utnämmande till prästerlig tjänst.

En genomgång av de ännu formellt gällande bestämmelserna i reglementet för lappmarks ecklesiastikverk ger vid handen, att vissa av föreskrifterna icke längre tillämpas i praktiken. Övriga bestämmelser blir överflödiga, därest den nu föreslagna ordningen för den andliga vården bland den lapsk- och finsktalande befolkningen genomföres. Ifrågavarande reglemente kan i så fall i sin helhet upphävas.

Av det nyss sagda framgår, att utredningen förutsätter, att nuvarande språktillägg för präster, som i sin tjänstgöring begagnar finska språket alltjämt skall bibehållas. Inrättandet av en särskild prästtjänst för religionsvården bland samerna bör icke anses göra kunskaper i lapska språket överflödiga hos församlingsprästerna i församlingar med lapsktalande befolkning. Önskvärt är alltjämt, att dessa kan meddela sig med sina församlings-

bor på deras modersmål och att kyrkoherden för samer får bli dem en hjälp i deras arbete bland den språkliga minoriteten i församlingen. Språktillägget för lapsktalande präster bör alltså även i fortsättningen bibehållas. Vidare förutsättes, att innehavare av eller vikarie på tjänsten som kyrkoherde för samer får uppbära språktillägg med högsta belopp med hänsyn till att tjänsten i språkligt avseende blir synnerligen påkostande.

Slutligen finner utredningsmannen, att inrättande av en särskild kyrkoherdetjänst för samer icke bör medföra att den nu utgående särskilda reseersättningen till kyrkoherden i Karesuando för besök hos pastoratets nomadiserande lappbefolkning indrages.

De beräknade kostnaderna för den föreslagna tjänsten som kyrkoherde för samer framgår av följande sammanställning:

Lön inklusive kallortstillägg	25 212
Provisoriskt extra tillägg	1 440
Språktillägg	960
Reseersättningar	7 000
Ersättning för expenser	400
	Summa kronor 35 012

Härvid har räknats med lön enligt lägsta löneklassen i lönegrad 23 samt ortsgrupp 5 och kallortsklass V. Som stationeringsort torde endast ifrågakomma Gällivare kyrkby, Kiruna samhälle eller Jokkmokks kyrkby, vilka tillhör ortsgrupp 5. Gällivare kyrkby och Kiruna samhälle tillhör kallortsklass V, medan Jokkmokks kyrkby tillhör kallortsklass IV. Skulle sistnämnda plats komma att väljas som stationeringsort, minskas kallortstillägget med 216 kronor och det provisoriska extra tillägget med 480 kronor. Samtliga dessa kostnader kommer att åvila kyrkofonden.

Remissyttranden

Statskontoret anser vissa skäl kunna andragas mot inrättande av den föreslagna tjänsten. Genom inrättande av tjänsten kan dock obestriddligen vissa fördelar uppnås. Stadgandet i reglementet för lappmarks ecklesiastikverk torde kunna utgå. Ett ensidigt slopande av stadgandet skulle emellertid med all sannolikhet vara till men för ett bevarande av den lapska folkgruppens språk och egenart. Statskontoret vill med hänsyn till det anförda för sin del icke motsätta sig inrättandet av en särskild prästtjänst för samer. Den föreslagna tjänsteutökningen bör dock icke lämna kontraktsadjunktorganisationen opåverkad, särskilt som dessa adjunkter tillkommit med hänsyn till de speciella förhållandena inom lappmarken. Antalet kontraktsadjunkter bör begränsas till tre. Då samtliga fyra tjänster icke för närvarande är besatta, torde hinder för en omedelbar minskning icke föreligga. Beträffande lönesättningen förordar statskontoret närmast en placering i lönegrad A 22. Sakliga skäl för ett särskilt språktillägg till tjänstinnehavaren föreligger icke.

Kammarkollegiet har, under förutsättning att det bland samerna finnes påtagliga önskemål om en aktivisering av den kyrkliga verksamheten på lapskt språk, intet att erinra mot att dessa önskemål tillgodoses i skäligen omfattning. Ämbetsverket erinrar om de åtgärder, som på senare år vidtagits i syfte att på olika sätt skapa förutsättningar för bevarande så långt möjligt av samernas nationella särart. I utredningen synes ha förebragts

vägande skäl för att man icke längre bör belasta den församlingsprästerliga organisationen i lappmarken med krav på kunnighet i lapska såsom villkor för erhållande av prästtjänst. Uppgiften att handha själavården bland samerna på deras modersmål torde därför såsom utredningsmannen förordad böra anförtros åt innehavaren av en särskilt för ändamålet inrättad prästtjänst. Kollegiet anser emellertid övervägande skäl tala för att verksamhetsområdet för en dylik präst, åtminstone tills vidare intill dess närmare erfarenhet om den nya anordningen vunnits, bör inskränkas till Luleå stift. Detta stift rymde enligt 1945 års folkräkning inemot 87 procent av den lapsktalande befolkningen och endast här torde man finna lapska dialekter med verklig livskraft. Begränsas verksamhetsområdet på detta sätt synes det naturligtast, att den nya tjänsten inrättas som en stiftsadjunkts-tjänst med här avsedd uppgift. För en dylik anordning talar jämväl den omständigheten att tjänsten — med hänsyn till de fysiskt krävande förhållanden under vilka den kan komma att fullgöras — bör innehavas av en relativt ung präst. Ur rekryteringssynpunkt synes det önskvärt att den nya tjänsten förenas med ett förhållandevis högt språktillägg.

Domkapitlet i Luleå understryker behovet av snara åtgärder i linje med vad utredningsmannen skisserat. Den föreslagna enda tjänsten måste domkapitlet emellertid betrakta som ett absolut minimum. Blir allenast en befattning inrättad, torde avsevärda rekryteringssvårigheter uppkomma. Även om tjänsten får en sådan lönesättning, att den kan påräkna långtidsinnehav, inträder likväl behovet av kompetent vikarie eller ersättare i olika sammanhang. Då enligt av riksdagen antagna grunder lönegrad A 24 framdeles kommer att vara lönegrad för kyrkoherdar i pastorat med mer än 4 500 invånare, och då antalet pastorat inom Luleå stift med kyrkoherdetjänster i A 23 på grund av pastoratens storlek är jämförelsevis lågt, synes med hänsyn såväl till uppgiftens omfattning och svårighetsgrad som till rekryteringsproblemet icke lägre lönegrad än A 24 böra ifrågakomma.

Domkapitlet i Härnösand ansluter sig till förslaget om en särskild prästerlig tjänst för samer. Då denne präst, som förutsättes stationerad i Norrbottens län, torde komma att få ringa tid över för verksamhet bland samerna i Härnösands stift, föreslår domkapitlet, att en lapsk- och finsktalande församlingspräst under förslagsvis en månad på våren och hösten frigöres från sin ordinarie tjänst för verksamhet bland de i Härnösands stift bosatta samerna.

Utredningens förslag tillstyrkes av *domkapitlet i Västerås* samt *länsstyrelserna i Norrbottens län* och *Västerbottens län*. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* har intet att erinra mot att reglementet för lappmarks ecklesiastikverk upphäves.

Sällskapet lapska odlingens framtid vill för sin del varmt tillstyrka förslaget om inrättande av en särskild kyrkoherdetjänst för religionsvården bland samerna, vilket synes väl överensstämma med sällskapets målsättning. Trots att de unga samerna och alltfler bland de äldre nu är väl förtrogna med svenska språket, har det visat sig, att alla samer gärna vill höra kristen förkunnelse på sitt modersmål. Detta är särskilt fallet inom Jokkmokks, Arjeplogs och södra Gällivare socknar, men även norrut, där finskans ställning som predikospråk varit nästan helt dominerande, har man under de senare åren kunnat iakttaga hur lapska språket fått en starkare ställning som gudstjänstspråk. Detta torde dels kunna förklaras genom den insats som gjorts av de inom Jokkmokks församling verksamma lapsk-

talande prästerna och dels bero på de samiska nomadpredikanternas verksamhet. Översättningen av kyrkohandboken till lulelapska har härvid betytt mycket. Översättningen av ett urval psalmer till nord-, syd- och lulelapska kan säkerligen väntas medföra ytterligare uppsving när det gäller lapska språkets betydelse inte endast i kyrkligt sammanhang.

Sällskapet understryker starkt vikten av samordning mellan den verksamhet som bedrivs av församlingarnas prästerskap och av kyrkoherden för samer.

Svenska samernas riksförbund finner det beklagligt, att den hastiga kulturutvecklingen i samernas land har lett därhän, att så gott som alla lapsktalande samer i vårt land måste inhämta sin religiösa uppbyggelse på ett inlärt språk, svenskan. Det är givet, att de på detta sätt går miste om djupa och fina stämmingsvärden och religiösa nyanser i begrepp och uttryck, som möter dem i en svensk gudstjänst. Principen att envar så långt möjligt bör äga tillgång till gudstjänst och själavård på sitt eget modersmål kan icke förverkligas bland nutida samer med mindre än att nya och ändamålsenliga administrativa förutsättningar skapas. Utredningsmannen har framlagt ett praktiskt och lätt genomförbart förslag om huru detta skall kunna ske. Inom det vidsträckta och svårbemästrade område det här gäller, torde emellertid tre lapskkunniga prästmän vara av behovet påkallade. Respektive kyrkoherde skulle helt visst bli mycket anlitad av sina församlingsbor icke enbart i religiösa sammanhang utan även i kulturella, sociala och organisatoriska angelägenheter.

Departementschefen. Såsom utredningsmannen påvisat är bestämmelserna i reglementet för lappmarks ecklesiastikverk i hög grad föråldrade. Genom att finska språket givits företräde framför lapskan, när det gällt behörighetskravet för tjänst i församling, där både lapska och finska språken förekommer, och kravet på prästerskapets kunskaper i lapska ej heller kunnat strängt upprätthållas i församlingar med endast lapsk minoritet, har lapskan blivit undanträngd som gudstjänstspråk. I det nya läge, som uppkommit i och med att den nomadiserande samebefolkningen icke i samma utsträckning som tidigare kommer i kontakt med finskspråkig miljö och därigenom tillägnar sig finska språket, ökar helt naturligt kravet på att lapskan skall få en starkare ställning i den kyrkliga verksamheten. Ett sådant krav synes också ligga i linje med de aktuella strävandena att över huvud taget bevara och stärka den lapska kulturen och dess egenart. Ett uttryck för statsmakternas stöd åt dessa strävanden på det kyrkliga området utgör den nu utgivna psalmboken på lapskt språk.

När det så gäller frågan, hur man bäst skall tillgodose önskemålen om ökat bruk av lapskan vid gudstjänster och övriga kyrkliga förrättningar samt om förbättrade resurser överhuvudtaget för den kyrkliga verksamheten bland den lapsktalande samebefolkningen, har utredningsmannen klart påvisat svårigheterna att göra detta inom den församlingsprästerliga ramen utan att man alltför starkt begränsar friheten för majoriteten av de berörda församlingarnas medlemmar att välja präst. Antalet lapsktalande präster kommer av naturliga skäl att vara ytterst begränsat.

Utredningsmannens förslag om inrättande av en särskild prästtjänst för den lapsktalande befolkningen synes därför vara den lämpligaste lösningen och jag förordar, att en dylik tjänst inrättas från och med den 1 juli 1959. Jag biträder också utredningens förslag, att tjänst innehavaren erhåller tjänstebenenämningen kyrkoherde för samer.

Givetvis avser denna anordning ej att fritaga församlingspräster från ansvar för den andliga vården av församlingens nomadiserande samebefolkning. Tvärtom är det önskvärt att i den utsträckning så är möjligt och lämpligt dessa också i fortsättningen gör insatser på detta område. Genom att för detta ändamål uppehålla ett nära samarbete med kyrkoherden för samer torde de i större utsträckning än hittills kunna erbjuda den lapsktalande minoriteten en effektiv församlingsvård. Det torde få ankomma på vederbörande domkapitel och biskop att vaka över att en fruktbarande samordning av den specielle tjänst innehavarens och församlingsprästerskaps insatser kommer till stånd. Kyrkoherden för samer bör vara underställd domkapitlet i Luleå, vilket bör samråda med domkapitlet i Härnösand och Västerås i frågor, som berör hans verksamhet inom dessa stift.

Ifrågavarande tjänst bör, såsom utredningen förordat, i avvaktan på närmare erfarenheter inrättas såsom extra ordinarie. Jag finner vidare i likhet med utredningsmannen, att tjänsten bör placeras i lönegraden Ae 23. Prästlöneordningen bör göras tillämpligt på tjänst innehavaren. I likhet med statskontoret finner jag det icke vara sakligt motiverat, att kyrkoherden för samer skall uppbära språktillägg. Tjänstens tillkomst är ju just motiverad av de särskilda språkliga kraven och dessa har beaktats vid tjänstens konstruktion och den av mig förordade lönesättningen.

Mot utredningens förslag med avseende å reseersättning, ersättning för expenser och telefon samt tjänstebrevsrätt för kyrkoherden för samer har jag icke något att erinra. De årliga totala kostnaderna för tjänsten kan enligt vad jag här förordat beräknas till omkring 35 000 kronor, vilket belopp automatiskt kommer att åvila kyrkofonden.

Enligt beslut av riksdagen vid olika tillfällen har med hänsyn till de speciella förhållandena i Luleå stift inrättats kontraktsadjunktstjänster, för närvarande fyra till antalet, av vilka dock en för tillfället är obesatt. Vid inrättande av den av mig nu förordade kyrkoherdetjänsten för samer torde behovet av dessa tjänster icke i samma utsträckning som hittills göra sig gällande. I avvaktan på prövningen av den prästerliga organisationen inom Luleå stift i samband med den stundande pastoratsregleringen synes det därför lämpligt, att från och med den 1 juli 1959 en kontraktsadjunktstjänst tills vidare hålles vakant.

Den nu utgående särskilda reseersättningen till kyrkoherden i Kareuando torde vid inrättande av kyrkoherdetjänsten för samer ej längre böra utgå.

Av vad förut sagts angående församlingsprästerskapets principiella an-

svar för den andliga vården bland församlingens lapsktalande befolkning följer, att nuvarande språktillägg till präst, som håller gudstjänst eller för rättning på lapska språket, alltjämt bör bibehållas.

Jag ansluter mig till vad utredningsmannen förordat i frågan om upprätthållande av krav på kunskaper i finska för behörighet till vissa prästtjänster samt om bibehållande av nuvarande språktillägg för präst, som begagnar finska språket i sin tjänsteutövning. I enlighet med utredningsförslaget torde nuvarande bestämmelser om behörighetskrav härutinnan böra sammanföras i en kungörelse.

Jag delar vidare utredningsmannens uppfattning, att vid bifall till vad nu förordats, de alltjämt gällande bestämmelserna i reglementet för lappmarks ecklesiastikverk kan upphävas.

Kostnaderna för den verkställda utredningen har bestritts från åttonde huvudtitelns reservationsanslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga. Dessa kostnader — tillhoppa 6 996 kronor 86 öre — är av den art, att de bör slutligt gäldas av kyrkofonden.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) medgiva inrättande av en extra ordinarie tjänst i lönegrad Ae 23 som kyrkoherde för samer;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i prästlönereglementet samt utfärda de övriga föreskrifter, som föranledes av vad som föreslagits under a);

c) medgiva att från kyrkofonden må till åttonde huvudtitelns reservationsanslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga överföras ett belopp av 6 996 kronor 86 öre.

Vad departementschefen sålunda under punkterna 1)—
3) hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämmer, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gösta Nilsson